

Justitiedepartementet

Remissvar över betänkandet Stärkt konstitutionell beredskap (SOU 2023:75)

Ju2023/02742

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **Stärkt konstitutionell beredskap (SOU 2023:75)**. Yttrandet lämnas inom ramen för institutets uppgift att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen).

Sammanfattning

Institutet **välkomnar** utredningens ställningstagande om att skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna bör beaktas så långt det är möjligt i händelse av krig, krigsfara och allvarliga fredstida kris, men **ser det som bekymmersamt** att utredningen inte undersökt i vilken utsträckning rättighetskatalogen i regeringsformen är tillräckligt omfattande för att hantera de mångsidiga hot och kränkningar som typiskt sett uppstår vid krig och fredstida krissituationer. Institutet **anser** att den bristen kunde ha undvikits om betänkandet innehållit en mer uttömmande genomgång av hur de mänskliga rättigheterna aktualiseras i krig och krissituationer, exempelvis genom ett särskilt avsnitt om detta i redogörelsen för utvecklingslinjer och problemställningar avseende den svenska krisberedskapen (6 kap).

Av motsvarande skäl **anser** institutet att det saknas tillräckligt underlag för ställningstagandet om att tillämpningsområdet för kapitel 15 om krig och krigsfara i regeringsformen är ändamålsenligt utformat. Betänkandet har nämligen inte belyst om utformningen förbjuder riksdag och regering att meddela föreskrifter i strid med Sveriges samtliga internationella åtaganden för

mänskliga rättigheter, trots att deras betydelse ökar markant i just den typen av situationer.

Institutet **välkomnar** vidare utredningens ambition att stärka den konstitutionella beredskapen för allvarliga fredstida kriser. Med stöd i Sveriges folkrättsliga förpliktelser **rekommenderas** samtidigt en åtstramning av lagförslaget för att ytterligare minska risken för missbruk och kränkningar. Denna åtstramning är av principiell karaktär för institutet, då det annars blir svårt att motivera att regeringen även under exceptionella förhållanden ska kunna fatta aktiveringsbeslut utan riksdagens medgivande och lämna föreskrifter på lagområdet utan att riksdagen delegerat normgivningsbefogenheter.

Närmare bestämt **föreslår** institutet dels att den föreslagna bestämmelsen om aktiveringsbeslutet förstärks med krav att förhållandena innebär att det blir *oundvikligen nödvändigt* att fatta ett aktiveringsbeslut (16 kap. 1 § RF), dels att det införs ett krav om att bemyndiganden *inte ger rätt att meddela föreskrifter i strid med Sveriges åtaganden för mänskliga rättigheter* (16 kap. 2 § RF), vilket även ska gälla föreskrifter som regeringen meddelar utan stöd i ett bemyndigande från riksdagen (16 kap. 3 § RF).

Slutligen **anser** institutet att Lagrådets roll bör förtydligas. Med hänvisning till bland annat Venedigkommissionens vägledning på området gör institutet bedömningen att det bör finnas någon form av judiciell prövning inbyggd i beslutsprocessen. Detta kan exempelvis åstadkommas genom att Lagrådets yttranden inhämtas inte bara inför förslag på lagar meddelande enligt 16 kap. 2 § RF, utan även inför föreskrifter meddelade av regeringen inom det obligatoriska lagområdet enligt 16 kap. 3 § RF om dessa berör frågor som normalt faller inom Lagrådets mandat enligt 8 kap. 21-22 §§ RF, inklusive begränsningar av mänskliga rättigheter.

Övergripande synpunkter

Som **övergripande synpunkter** vill institutet framföra att redogörelsen i kapitel 6 i betänkandet om utvecklingslinjer och problemställningar för den svenska krisberedskapen saknar en mer utförlig beskrivning av de omfattande och mångsidiga hot mot de mänskliga rättigheterna som typiskt sett uppstår vid krig,

krigsfara och allvarliga fredstida kriser. En sådan ökning av hoten finns dokumenterad i flera internationella undersökningar från Förenta nationerna (FN).¹

I dessa undersökningar redogörs även för att de förhöjda riskerna på inga sätt begränsas till de medborgerliga och politiska rättigheterna. De kan lika ofta inkräkta på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, liksom de konventioner som innebär ett förstärkt skydd mot rasdiskriminering och för rättigheter för kvinnor, barn och personer med funktionsnedsättning, trots att även dessa konventioner fortsätter att gälla i händelse av krig eller kris.²

Vid krig kan kränkningarna dessutom bli än grövre. I flera aktuella domslut och rapporter har internationella domstolar och oberoende granskningskommissioner identifierat överträdelser av folkrättens absoluta grundsatser, den så kallade *jus cogens*.³ Överträdelserna gäller bland annat förbuden mot folkmord, tortyr och återförvisning av människor som riskerar livet eller att utsättas för tortyr i sina hemländer.⁴

I betänkandets disposition blir detta ämne endast delvis belyst i relation till kapitel 6.2 om covid-19-pandemin och ett nytt fokus på kriser, och i kapitel 6.3 om digitalisering och andra förändringar. Enligt institutet medför det att frågans betydelse blir relativt osynlig i förhållande till andra utvecklingstrender. Institutet anser att det borde ha ingått en mer omfattande redogörelse för och analys av frågorna i utredningen.

Institutets ställningstaganden

Sverige ska kunna styras även i kriser (7 kap.)

7.2 Demokrati och legalitet ska upprätthållas

Institutet **välkomnar** utredningens slutsatser om att skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna bör beaktas så långt det är möjligt i kristider. **Samtidigt är det bekymmersamt** att betänkandet inte undersöker i vilken utsträckning rättighetskatalogen – inklusive förbudet mot lagstiftning som strider mot den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna

och grundläggande friheterna (Europakonventionen) enligt 2 kap. 19 § RF – kan hantera alla de typer av hot och kränkningar som typiskt sett uppstår vid krig, krigsfara och allvarliga fredstida kriser.

De medborgerliga och politiska rättigheterna, som ingår i den internationella konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) och Europakonventionen, har förvisso en god täckning i regeringsformens rättighetskatalog. Den är dock inte uttömmande. Det saknas till exempel ett uttryckligt erkännande av rätten till familjeliv, trots att den tas upp i både ICCPR och Europakonventionen.

Med något undantag erkänner regeringsformen heller inte de folkrättsligt förpliktande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, även om Sverige tillträtt den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICECSR) och Europeiska sociala stadgan (ESC). Detta förhållande kritiserar inte minst av FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I sina slutsatser om konventionens genomförande i Sverige, från den 1 mars 2024, uttrycker kommittén en oro över att

... rättigheterna enligt konventionen fortfarande inte ges full effekt, eftersom vissa ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter inte erkänns i konstitutionen. Kommittén är också bekymrad över att staten inte har vidtagit åtgärder för att införliva konventionen i sin inhemska lagstiftning.⁵

Motsvarande förhållande, det vill säga att vissa rättigheter inte ges full effekt i den svenska grundlagen, gäller enligt institutets bedömning även i fråga om konventionen om att avskaffa alla former av rasdiskriminering (ICERD), konventionen mot all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW), konventionen om rättigheter för personer för funktionsnedsättning (CRPD), och konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som är svensk lag.

Avsaknad av uttryckliga bestämmelser kan även konstateras för en del av de medborgerliga och politiska rättigheter som skyddas av folkrättens grundsatser eller så-kallade *jus cogens*, däribland folkmordsförbudet, förbudet mot godtyckligt

dödande och förbudet mot återförvisning av flyende till hemländer där de riskerar att utsättas för livsfara eller tortyr, så-kallat *non-refoulement*.

Varför är detta viktigt att påpeka? Lika mycket som Sverige har gjort folkrättsliga åtaganden om att skydda de rättigheter som är upptagna i 2 kap. regeringsformen i händelse av krig och kris, så ska även åtaganden om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna fortsätta gälla under sådana förhållanden.⁶ Motsvarande gäller för de andra konventionerna som nyss nämnts och i synnerhet för *jus cogens*.⁷

I sammanhanget är det också viktigt att notera att reglerna mot lagstiftade inskränkningar i rättighetsskyddet i 2 kap. 19 § regeringsformen och 2 kap. 20 – 25 §§ regeringsformen endast förhåller sig till de rättigheter som är upptagna i Europakonventionen eller 2 kap. regeringsformen. Detta framgår även av utredningens olika redogörelser för hur omfattningen av den svenska normgivningsmakten begränsas av dessa bestämmelser i grundlagen.⁸

Tillämpningsområdet för reglerna om krig och krigsfara (10 kap.)

10.6 Kommittén föreslår inga förändringar för tillämpningsområdet

Institutet anser att det **saknas tillräckligt underlag** för slutsatsen att tillämpningsområdet för kapitel 15 i regeringsformen är ändamålsenligt utformat, eftersom utredningen inte har analyserat om utformningen förbjuder riksdag och regering att meddela föreskrifter i strid med Sveriges samtliga internationella åtaganden för mänskliga rättigheter.⁹

Institutet hänvisar till det resonemang som förts ovan om att det saknas bestämmelser i regeringsformen som formellt hindrar den svenska lagstiftaren att införa lagar och andra föreskrifter som strider mot de oskyddade förbuden i *jus cogens*, de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, rasdiskrimineringsförbudet, förbud mot diskriminering av kvinnor, barnets rättigheter och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. De bristerna gäller oavsett om lagen stiftas av riksdagen eller av regeringen genom den delegering som möjliggörs i 15 kap. 6 § regeringsformen.

Detta medför i sin tur en risk att kapitel 16 i regeringsformen saknar ett komplett rättsligt skydd mot den sårbarhet som enligt de internationella erfarenheterna typiskt sett uppstår vid krig och krigsfara, och som Sverige ska motverka enligt sina folkrättsliga förpliktelser.

Nya regler om normgivning i fredstida kriser (11 kap.)

11.7.2 Ett aktiveringsbeslut utlöser särskilda befogenheter (med flera)

Institutets ställningstaganden i denna del

Institutet **välkomnar** utredningens ambition att stärka den konstitutionella beredskapen för allvarliga fredstida kriser. Samtidigt, med stöd i Sveriges folkrättsliga förpliktelser, **rekommenderar** institutet en åtstramning av lagförslaget för att ytterligare minska risken för missbruk och kränkningar. Denna åtstramning är av principiell karaktär för institutet, då det annars blir svårt att motivera att regeringen även under exceptionella förhållanden ska kunna fatta aktiveringsbeslut utan riksdagens medgivande och lämna föreskrifter på lagområdet utan att riksdagen delegerat normgivningsbefogenheter.

Närmare bestämt **föreslår** institutet dels att den föreslagna bestämmelsen om aktiveringsbeslutet förstärks med krav att förhållandena innebär att det blir *oundvikligen nödvändigt* att fatta ett aktiveringsbeslut (16 kap. 1 § RF), dels att det införs ett krav om att bemyndiganden *inte ger rätt att meddela föreskrifter i strid med Sveriges åtaganden för mänskliga rättigheter* (16 kap. 2 § RF), vilket även ska gälla föreskrifter som regeringen meddelar utan stöd i ett bemyndigande från riksdagen (16 kap. 3 § RF), på följande sätt:

16 kap. 1 § 1 st. Om det råder en allvarlig fredstida krissituation och förhållandena ~~kräver det~~ gör det oundvikligen nödvändigt kan riksdagen besluta att regeringen ska ha de särskilda befogenheter att meddela föreskrifter som anges i 2 och 3 §§. Ett sådant beslut måste motiveras och kräver att minst tre fjärdedelar av de röstande enas om det.

16 kap. 2 § 2 st. I en lag med ett sådant bemyndigande ska det noga anges under vilka förutsättningar bemyndigandet får utnyttjas. Bemyndigandet medför

inte rätt att stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen, ej heller att meddela föreskrifter i strid med Sveriges internationella åtaganden för mänskliga rättigheter.

16 kap. 3 § Om ett dröjsmål skulle leda till avsevärt men för angelägna allmänna intressen kan regeringen efter ett beslut enligt 1 § även utan bemyndigande i lag meddela föreskrifter som enligt grundlag annars ska meddelas genom lag eller med stöd av bemyndigande i lag. Regeringen får dock inte stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen, ej heller meddela föreskrifter i strid med Sveriges internationella åtaganden för mänskliga rättigheter.

Slutligen **anser** institutet att Lagrådets roll bör förtydligas. Med hänvisning till bland annat Venedigkommissionens vägledning på området gör institutet bedömningen att det bör finnas någon form av judiciell prövning inbyggd i beslutsprocessen. Detta kan exempelvis åstadkommas genom att Lagrådets yttranden inhämtas inte bara inför förslag på lagar meddelande enligt 16 kap. 2 § RF, utan även inför föreskrifter meddelade av regeringen inom det obligatoriska lagområdet enligt 16 kap. 3 § RF, om dessa berör frågor som normalt faller inom Lagrådets mandat enligt 8 kap. 21-22 §§ RF, inklusive begränsningar av mänskliga rättigheter.

Överväganden om aktiveringsbeslut och delegation av normgivningsbefogenheter

Det här kapitlet av betänkandet har två bärande förslag. För det första ska det införas en möjlighet att utöka regeringens normgivningsbefogenheter vid en allvarliga fredstida kris. Detta ska dock kräva att det fattas ett särskilt beslut, ett så-kallat aktiveringsbeslut som förutsätter att förhållandena är så pass allvarliga att krisen inte kan hanteras genom ordinarie lag och normgivningsbefogenheter. Enligt förslaget ska aktiveringsbeslutet fattas av riksdagen, men i exceptionella nödfall även av regeringen själv.

För det andra ska aktiveringsbeslutet möjliggöra att riksdagen delegerar föreskriftsrätt på det obligatoriska lagområdet till regeringen, i likhet med den ordning som gäller vid krig och krigsfara. I exceptionella nödfall ska dock regeringen inte behöva invänta delegationen, utan kunna meddela föreskrifter

inom lagområdet utan bemyndigande av riksdagen, förutsatt att ett aktiveringsbeslut har fattats.

Enligt institutet aktualiserar förslagen folkrättens villkor för begränsningar av eller avvikelser från de mänskliga rättigheterna. De börjar gälla i händelse av olika typer av hot mot samhället och har som övergripande syfte är att möjliggöra helt nödvändiga avsteg från de mänskliga rättigheterna men samtidigt skydda rättighetsinnehavare från olaglig, omotiverad eller överdriven tillämpning. I bestämmelserna finns regler om själva beslutsprocessen och om tillämpningen av den tillåtna inskränkningen eller avvikelserna.

Förpliktelse ser dock olika ut för olika rättigheter. Medan inskränkningar av de medborgerliga och politiska rättigheterna tenderar att definieras genom specifika nödvändighetskrav för varje enskild rättighet, är kraven för inskränkningar av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna mer generellt utformade.

Förpliktelse ger också olika lösningar beroende på hur allvarlig krisen är. Om ett land drabbas av en kris som är så allvarlig att den utgör ett hot mot nationens överlevnad tillåter folkrätten vissa avsteg från vad som annars utgör rättsligt bindande föreskrifter när det gäller de medborgerliga och politiska rättigheterna. Sådana avsteg kallas för avvikelser (engelska *derogation*).¹⁰ Regler om detta finns i artikel 4 i ICCPR och artikel 15 i Europakonventionen.¹¹ Förutsättningen för att dessa bestämmelser ska kunna tillämpas är bland annat att staten låter meddela att det föreligger ett hot mot nationens överlevnad, att avvikelserna inte inkräktar på kärninnehållet i konventionen (vilket definieras i bestämmelserna), att nationell lag tillåter avvikelserna och att det är oundvikligen nödvändigt utifrån situationens krav. Dessutom ställs andra villkor, till exempel att FN och Europarådet informeras om beslutets grunder och inriktning.

Enligt nuvarande ordalydelse i andra kapitlet i regeringsformen saknas det dock möjligheter till avvikelser i Sverige. Enligt 2 kap. 20–25 §§ och 15 kap. 7 § regeringsformen och de föreslagna tilläggen när det gäller allvarliga fredstida kriser har riksdagen endast möjlighet att begränsa de konstitutionellt skyddade rättigheterna på det sätt som medges under normaltillstånd.¹² Samma sak gäller även regeringens föreskriftsrätt. Av dessa skäl torde det kanske inte anses

föreligga någon risk att ett aktiveringsbeslut föranleder en större påfrestning på de mänskliga rättigheterna än under normaltillståndet.

Samtidigt är det inte helt orimligt att dra en parallell mellan de förhållanden som föranleder utredningens förslag till ett nytt kapitel 16 i regeringsformen och de förhållanden som ICCPR och Europakonventionen tar sikte på när det gäller sina respektive avvikelseklausuler. I båda fallen talas det om behovet av någon form av offentligt tillkännagivande om en allvarlig situation.¹³ I båda fallen är frågan om normgivningens befogenheter en central fråga.

Närmare bestämt efterlyser institutet en åtstramning av kraven på ett aktiveringsbeslut med utgångspunkt i vad som föreskrivs för avvikelser i folkrätten.

Detta räcker dock inte för att motverka alla risker för överträdelser i händelse av en allvarlig fredstida kris. När det gäller de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna så är det internationella regelverket annorlunda än för de medborgerliga och politiska rättigheterna. I både ICESCR och ESC saknas nämligen avvikelseklausuler. I händelse av kriser som innebär ett hot mot nationens överlevnad så behöver eventuella inskränkningar av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna fortfarande motiveras med stöd av de generella villkor som sätts upp i reglerna för inskränkningar (engelska *limitations*) som gäller för respektive konvention.¹⁴

Som tidigare uppmärksammats så saknar samtidigt regeringsformen ett grundläggande rättsskydd mot lagstiftning som strider mot bland annat ICESCR och ESC. Därmed finns det heller ingen rättslig garanti i den svenska regeringsformen för att normgivningsmakten, i händelse av en allvarlig fredstida kris, skulle följa reglerna om vad som utgör en tillåten inskränkning för de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Som tidigare nämnts saknas dessutom ett uttalat skydd för vissa aspekter av de folkrättsligt skyddade medborgerliga och politiska rättigheterna i regeringsformens rättighetskatalog, vilket medför en risk för att föreskrifter som följer regeringsformens krav om begränsningar kan innebära en betydelsefull avvikelse i praktiken.

Detta kan i sin tur jämföras med Norges grundlag 92 §, som lyder på följande sätt:

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.¹⁵

Till sammanhanget hör också ett flertal delvis kritiska uttalanden och rekommendationer om skyddet för de mänskliga rättigheterna i svensk krishantering från FN:s kommittéväsände.¹⁶

Mot den bakgrunden föreslår institutet för det första att den föreslagna bestämmelsen om aktiveringsbeslutet förstärks med krav som lånas från de ovan nämnda avvikelseklausulerna för ICCPR och Europakonventionen, nämligen att förhållandena innebär att det måste vara *oundvikligen nödvändigt* att fatta ett aktiveringsbeslut (16 kap. 1 § RF). Dessutom föreslås ett krav om att bemyndiganden *inte ger rätt att meddela föreskrifter i strid med Sveriges åtaganden för mänskliga rättigheter* (16 kap. 2 § RF), vilket även ska gälla föreskrifter som regeringen meddelar utan stöd i ett bemyndigande genom land (16 kap. 3 § RF).

Överväganden om Lagrådets roll

Institutet erinrar om Venedigkommissionens vägledning om undantagstillstånd, som diskuteras i betänkandet och bland annat poängterar betydelsen av judiciell granskning av en förklaring om att undantag råder och lagar som stiftas under en kris.¹⁷ Motsvarande rekommendation om judiciell granskning av undantagstillstånd och lagar som antas under sådana förhållanden finns i den allmänna kommentaren om undantagstillstånd från FN:s kommitté för medborgerliga och politiska rättigheter.¹⁸

Frågan är därför vilken roll det svenska Lagrådet har att spela när det gäller tillämpningen av det nya kapitlet. Enligt institutet lämnas frågan relativt obesvarad i betänkandet då den bara berörs i två kommentarer. Den första kommentaren går ut på att en överföring av normgivningsmakten från riksdagen till regeringen ökar risken för bristande kvalitet när det gäller föreskrifternas förberedelser och innehåll, eftersom de inte kommer att

... vara beredda på samma sätt som lagar. De kommer inte att ha granskats av Lagrådet och inte ha varit föremål för utskottsbehandling och offentlig debatt i kammaren.¹⁹

Den andra är ett konstaterande om att Lagrådet inte kommer att yttra sig över propositioner om aktiveringsbeslut, eftersom Lagrådets befogenheter endast avser lagförslag.²⁰

Å ena sidan har institutet full förståelse för att ett obligatoriskt krav om att inhämta och beakta Lagrådets synpunkter på aktiveringsbeslutet kan undergräva förmågan att fatta det nödvändiga och akuta beslutet i tid. Å andra sidan går det inte att bortse från sannolikheten att ett aktiveringsbeslut iscensätter begränsningar av grundlagsstadgade rättigheter, vilket är en av de frågor som Lagrådet särskilt har att yttra sig över enligt 8 kap. 21 § andra stycket 3 RF. Eventuellt kan situationen hanteras om Lagrådets yttranden inhämtas inte bara om förslag om lagar meddelande enligt 16 kap. 2 § RF, utan även om föreskrifter meddelade av regeringen enligt 16 kap. 3 § RF om dessa hanterar frågor som normalt faller inom Lagrådets mandat.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av institutets styrelse och föredragits av utredaren Tobias Rahm. I den slutliga beredningen har även ställföreträdande direktör Charlotte Palmstierna och enhetschefen Anna Jacobson deltagit.

För styrelsen,

Fredrik Malmberg, direktör

¹ Detta framförs bland annat av FN:s kontor för mänskliga rättigheter (OHCHR) som på sin webbsida gör gällande att beväpnade konflikter, naturkatastrofer och pandemier både förstärker oron för övergrepp och förvärrar förhållanden för människor som befinner sig i sårbara situationer, se vidare: [OHCHR and protecting human rights in humanitarian crises | OHCHR](#).

² Se bland annat [Financial crisis threatens human rights of poorest and most marginalized: UN human rights chief | OHCHR](#) och [OHCHR and COVID-19 | OHCHR](#)

³ Enligt International Law Commission (ILC) består *jus cogens* bland annat av aggressionsförbudet, folkmordsförbudet, förbudet mot brott mot mänskligheten, den internationella humanitärrettens grundläggande regler, slaveriförbudet, tortyrförbudet och rätten till självbestämmande, se vidare ILC Draft conclusions on identification and legal consequences of peremptory norms of general international law (*jus cogens*), (UN Doc. A/77/10), 2022, para. 43, Annex.

⁴ Se bland annat International Court of Justice, Application of the convention on the prevention and punishment of the crime of genocide in the Gaza strip, (South Africa v. Israel), Order of 25 January 2024, Report of the Independent international commission on inquiry for Ukraine, 5 March 2024 (UN Doc. A/HRC/55/66), OHCHR Syria Country Office, We did not fear death but the life there (February 2024)

⁵ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations on the seventh report of Sweden, UN Doc. E/C.12/SWE/CO/7, para. 12.

⁶ Detta motsäger inte att ICECSR och ESC på samma sätt som ICCPR och Europakonventionen tillåter att konventionsstater under vissa villkor inskränker omfattning på de rättigheter som ingår i konventionerna, se vidare ICESCR artikel 4 och ESC artikel G.

⁷ Se vidare Committee on Human Rights, General comment no. 29 States of Emergency (UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11) 31 August 2001, para. 11, och Venice Commission Opinions and Reports on States of Emergency (CDL-PI(2020)003), para. 39.

⁸ Se kapitel 3.4.

⁹ Se även grunderna för vårt tilläggsförslag för 16 kap. 1 § RF.

¹⁰ Ibid. 7. Se även vägledning om artikel 15 i Europakonventionen från Europadomstolen för mänskliga rättigheter som bland annat beskriver innebörden av detta uttryck. European Court of Human Rights, Guide on article 15 of the European Convention of Human Rights (Update 31 August 2022), sid. 8.

¹¹ ICCPR artikel 4(3) och Europakonventionen artikel 15(3).

¹² Enligt 2 kap. 19 § RF och artikel 15 Europakonventionen finns dock potentiella möjligheter till avvikelser i relation till rättigheter som skyddas i Europakonventionen men som inte ingår i rättighetskatalogen.

¹³ Det innebär ju bland annat avsteg från rösträtten och rätten att stå på valbar plats, då de folkvalda överför sitt unika förtroende att stifta lagar till den verkställande makten.

¹⁴ Jämför ICESCR art. 4 och ESC art. G.

¹⁵ Kongeriket Norges Grunnlov 92 § (2023-05-15).

¹⁶ År 2021 framförde FN:s kommitté för att avskaffa all form av diskriminering av kvinnor behov att aktivt motverkar sexuellt våld mot kvinnor, säkerställa kvinnors jämlika och aktiva deltagande i politiskt och annat beslutsfattande under återhämtningsskedet av en kris, samt högre involvering av samiska kvinnor i frågor som rör hantering av klimatkrisen (UN Doc. CEDAW/C/SWE/CO 10). År 2023 uttryckte FN:s kommitté för barnets rättigheter en oro över att Sverige bör införa särskilda budgetposter för barn i ofördelaktiga eller utsatta situationer, inklusive barn med funktionsnedsättning, barn tillhörande minoritetsgrupper, barn i fattigdom, asylsökande, flyende och migrerande barn som skyddas även under ekonomiska kristillstånd och andra akuta situationer (UN doc. CRC/C/SW/CO 6-7). År 2024 kritiserade FN:s kommitté om rättigheter för personer med funktionsnedsättning den bristfälliga krisberedskapen när det gäller implementeringen av CRPD i händelse av en kris (UN doc. CRPD/C/SWE/CO 2-3).

¹⁷ Compilation of Venice Commission Opinions and Reports on States of Emergency, (CDL-PI(2020)003), chapter VI, Oversight of the declaration and prolongation of the state of emergency, b. Judicial review.

¹⁸ Committee on Human Rights, General comment no. 29 States of Emergency (UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11) 31 August 2001, para. 15.

¹⁹ SOU 2023:75, sig. 347.

²⁰ SOU 2023:75, sid. 357.